

Pod dočasnou ochranou sovětské moci

Únos funkcionářů ministerstva vnitra v roce 1968

MILAN BÁRTA

Invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa, od které letos uplynulo 55 let, s sebou přinesla řadu velice silných příběhů. Mezi veřejnosti téměř neznámé patří únos vysoce postavených funkcionářů ministerstva vnitra (MV) na území Německé demokratické republiky (NDR), kde byli bezmála dva týdny zadržováni a vyslýcháni. Na rozdíl od Alexandra Dubčeka a dalších představitelů pražského jara, které Sověti v Moskvě donutili (až na Františka Kriegla) podepsat tzv. moskevský protokol, přitom dodnes není jasné, co přesně okupanti únosy vedoucích představitelů bezpečnostního aparátu sledovali. Podle dostupných materiálů unesení ustáli sovětský tlak a bez výraznější úhony se na začátku září 1968 vrátili do okupované vlasti. Jejich budoucnost ovšem srpnové události ovlivnily na dlouhé roky dopředu.

OBSAZENÍ BUDOVY NA LETNÉ

Prvním, kdo byl z centrály ministerstva vnitra informován o invazi, a vlastně jedním z prvních lidí v Praze vůbec byl náčelník sekretariátu ministra vnitra Jiří Hošek, který přebíral hlášení oddělení pohraničních kontrol, že cizí vojska překročila hranice.¹ Dozorčí

důstojník ministerstva vnitra mu to zavolal domů 20. srpna 1968 kolem tříadvacáté hodiny.² Hošek se ihned snažil informovat ministra vnitra Josefa Pavla. Protože se s ním však nedokázal spojit, kontaktoval předsednictvo Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ). To totiž tou dobou již bezmála deset hodin projednávalo

podklady k chystanému mimořádnému XIV. sjezdu KSČ. Skupina Indra – Biřak – Kolder se přitom několikrát marně snažila prosadit bod o politické situaci v Československu, kterým doufala získat od předsednictva pozvání pro vstup cizích vojsk. To se ovšem nepodařilo, a tak byl člen ÚV KSČ a předseda vlády Oldřich Černík, který se dostavil k telefonu, přirozeně velmi překvapený a požadoval ověření informace. Po potvrzení, že se skutečně jedná o invazi, přišli po půlnoci na jednání předsednictva prezident Ludvík Svoboda a ministr Josef Pavel. Předsednictvo ÚV KSČ následně většinou hlasů schválilo a vydalo známé prohlášení *Všemu lidu Československé socialistické republiky*, ve kterém označilo intervenci za akt odporující nejen všem zásadám vztahů mezi socialistickými státy, ale i za popření základních norem mezinárodního práva. Současně občany vyzvalo, aby postupujícím vojskům nekladli odpor. V následujících hodinách a dnech se proti okupaci postavila také naprostá většina legálních stranických a státních orgánů a drtivá většina československé veřejnosti.

Překvapením byl vstup vojsk i pro naprostou většinu zaměstnanců

1 K Hoškovi více viz BÁRTA, Milan: Moucha v pavučině. Kariéra Jiřího Hoška v komunistickém ministerstvu vnitra. *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, č. 10. ABS, Praha 2012, s. 143–169.

2 *ÚSD AV ČR*, Pozůstalost Jiřího Hoška, Fakta o událostech a vývoji v ministerstvu vnitra v roce 1968, 28. 12. 1968, s. 31. Velkou část tohoto rukopisu publikovali KOUDELKA, František – SUK, Jiří (eds.): *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období pražského jara 1968 (leden–srpen 1968)*. ÚSD AV ČR – Doplněk, Praha – Brno 1996, s. 273–280.

Objekt na pražské Letné, podle obložení stěn lidově nazývaný „Kachlíkárna“, byl vystavěn ve druhé polovině 30. let pro ministerstvo vnitra. Sídlilo zde vedení včetně náměstků, správa kádrů, inspekce apod. Nebyly zde umístěny téměř žádné součásti Státní bezpečnosti. (foto: Milan Bárta)

ministerstva vnitra, s výjimkou malé skupinky kolem náměstka pro Státní bezpečnost (StB) Viliama Šalgoviče, jejíž předem informovaní členové se snažili být invazním vojskům nápomocní.³ Jedním z hlavních cílů spiklenců se stala budova ministerstva vnitra na Letné. Její převzetí měli zajistit bývalý náměstek Jaroslav Klíma a náčelník kádrové a organizační správy Miroslav Milata. S přebíráním začali ještě před vpádem vojsk po desáté hodině večerní 20. srpna. Nakrátko se jim podařilo získat nad budovou kontrolu. Šalgovič mezitím vyhlásil pohotovost podřízeným

útvárům, což znamenalo příchod na pracoviště, a dal pokyn izolovat některé reformní funkcionáře.

Okolí budovy na Letné zatím obsadili sovětský výsadkáři. Náčelník stráže se snažil získat pokyny, jak má postupovat v případě, že se budou snažit dostat dovnitř. Hošek, který dorazil kolem čtvrt na osm ráno, mu doporučil, aby se řídil podle směrnic pro výkon strážní služby a nikoho cizího do budovy nepouštěl. Vzápětí nechal objekt uzamknout. Potom zavolal ministru Pavlovi a varoval ho, aby na Letnou raději nechodil.⁴ Ten pak zamířil do Národního shromáždění,

odkud udržoval s ministerstvem telefonický kontakt.

Zhruba v devět hodin se dostavil první náměstek Stanislav Padrůněk⁵, který přerušil dovolenou v jižních Čechách. V budově panoval nejistota, zmatek a tísnivá atmosféra, přicházely protichůdné rozkazy, přičemž docházelo ke zřejmým případům porušení subordinace. Proslýchalo se, že Šalgovič převzal vedení ministerstva. Padrůněk se nejprve snažil zorientovat, kontaktoval mj. ministra Pavla a předsedu branného a bezpečnostního výboru Národního shromáždění Leopolda Hofmana⁶

3 K přípravám Šalgoviče a spol. více viz např. ŽÁČEK, Pavel: Komunisté nezvedají prst, nýbrž pěst. *Paměť a dějiny*, 2008, roč. 2, č. 2, s. 18–37; TÝŽ: Činnost Hlavní správy Státní bezpečnosti ve dnech 20.–26. 8. 1968. In: *Bezpečnostní aparát, propaganda a pražské jaro. Sborník k mezinárodní konferenci*. ÚSTR, Praha 2009, s. 125–159.

4 ÚSD AV ČR, Pozůstalost Jiřího Hoška, Fakta o událostech a vývoji v ministerstvu vnitra v roce 1968, 28. 12. 1968, s. 34.

5 K jeho osobě více viz KALOUS, Jan a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*. ÚSTR, Praha 2009, s. 132–134.

6 Studii věnovanou činnosti branného a bezpečnostního výboru Národního shromáždění v roce 1968 najdete v tomto čísle revue *Paměť a dějiny*.

Viliam Šalgovič (1919–1990)

Za druhé světové války přeběhl z armády Slovenského státu k partyzánům, později se stal vojákem čs. armádního sboru, kde vstoupil do KSČ a byl přijat k obrannému zpravodajství (OBZ). Po válce se zapojil do politického života, stal se poslancem Slovenské národní rady, v únoru 1948 velel na Slovensku Lidovým milicím. Po převzetí moci komunisty stoupal ve funkcích, jeho kariéru zbrzdily politické procesy, během nichž byl propuštěn z armády. Jeho politický vzestup ale zakrátko pokračoval a v 60. letech se stal předsedou Ústřední kontrolní a revizní komise (ÚKRK) Komunistické strany Slovenska. Na Dubčekovo doporučení byl v červnu 1968 jmenován náměstkem ministra vnitra zodpovědným za Státní bezpečnost. Stál v čele promoskevske skupiny na ministerstvu, 20. srpna vydal vybraným funkcionář StB pokyny, které měly pomoci vpádu vojsk Varšavské smlouvy do Československa, jako ovládnutí letiště Ruzyně, obsazení budovy ministerstva na Letné, ovládnutí centrálních správ StB, zabezpečení rozhlasových a televizních vysílačů a internaci vybraných stranických a ústavních činitelů. Poté, co ho 22. srpna rozhlas prohlásil za zrádce, odjel na sovětské velvyslanectví, 24. srpna byl vládou odvolán a Státní bezpečnost si osobně podřídil ministr vnitra Pavel. Na počátku roku 1969 Šalgovič nastoupil na čs. velvyslanectví v Maďarsku, za normalizace se vrátil na politickou scénu a stal se mj. členem ÚV KSČ. Dne 9. února 1990 spáchal sebevraždu.

Zdroj: KALOUS, Jan a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*. ÚSTR, Praha 2009, s. 164–170.

i vedoucí složek Sboru národní bezpečnosti (SNB) či krajských správ a tajemníky Hlavního výboru KSČ na ministerstvu vnitra. Dával jasně najevo, že plán pučistů ztroskotal, že ministr Pavel stále stojí v čele resortu, nabádal k rozvaze a nařizoval, aby se příslušníci řídili pokyny legitimní vlády. Na druhou stranu požadoval především informace o situaci a udržování veřejného pořádku. Jednal také s Klímov, Milatou i Šalgovičem, všichni se snažili hájit své chování, vymlouvali se a mlžili. Přes den probíhala jednání se Sověty blokuujícími východ, aby umožnili zaměstnancům odejít. Situaci nakonec vyřešila skupina důstojníků KGB v čele s podplukovníkem, který se po opakovaných výzvách představil jako Nikolaj a sdělil, že byl sovětským vedením určen za velitele budovy. Padrůňkovi řekl, že osazenstvo ministerstva musí odejít, protože ji obsadí, on že tam však může být i nadále. Jak řekli, tak se i stalo. Padrůňkovi se podařilo dosáhnout alespoň toho, že spolu s ním v budově mohli zůstat ještě velitel objektu Lubomír Kroh a tajemník ministra Jiří Hošek.⁷ Na chodbách byly následně rozmístěny silné sovětské hlídky. Vzápětí došlo k zadržení a internování Padrůňka a Hoška. Oba prohledali a odebrali jim některé soukromé věci (malé tranzistorové rádio, kapesní nůž atd.).

Martin Dzúr (vlevo) jmenuje Viliama Šalgoviče generálmajorem (1971). Obě výrazné postavy konzervativního křídla KSČ pokračovaly ve své kariéře i za normalizace. Dzúr setrval ve funkci ministra obrany v podstatě až do své smrti v roce 1985. Šalgovič byl od roku 1975 až do pádu komunistického režimu předsedou Slovenské národní rady. (foto: ČTK / Jan Bárta)

⁷ ŽÁČEK, Pavel: Motáky plukovníka Kroha. Svědectví náčelníka objektu „Letná“ o průběhu okupace. *Paměť a dějiny*, 2008, roč. 2, č. 3, s. 62–66.

Stanislav Padrůněk, Jiří Hošek
(foto: ABS)

Stanislav Padrůněk, Jiří Hošek

Stanislav Padrůněk (1923–1991) se v červnu 1945 stal členem KSČ a téměř současně nastoupil k SNB. Působil jako osvětový důstojník, podílel se na komunistické agitaci a na zakládání ilegálních stranických buněk v SNB. Po únoru 1948 pracoval jako politický pracovník v rámci stranických organizací na MV. V padesátých letech vystudoval Filozoficko-historickou fakultu Univerzity Karlovy, kombinace dějiny KSČ a historie. V polovině dubna 1955 byl jmenován náčelníkem Zvláštní správy MV zajišťující utajované spojení a šifrovou službu. V červenci 1962 přešel do vedení nově vytvořené Studijní a analytické skupiny MV (roku 1966 z ní vzniklo Studijní oddělení, přetransformované v roce 1968 na Studijní ústav), která soustřeďovala reformisty v rámci MV. Dne 21. června 1968 byl jmenován prvním náměstkem ministra vnitra.

Zdroj: ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, Personální spis Stanislav Padrůněk, ev. č. 6977/23.

Jiří Hošek (1922–2003) se stal členem KSČ bezprostředně po skončení druhé světové války a v té době také nastoupil k bezpečnostním složkám. Prošel Komisí pro vnitřní národní bezpečnost i Oblastní úřadovnou StB Praha. Krátce sloužil jako tajemník Krajského výboru KSČ v Plzni, odkud by povolán zpět na ministerstvo vnitra. Podílel se na infiltraci komunistů do Bezpečnosti, v únoru 1948 působil ve štábu Lidových milicí. V době politických procesů byl přeložen ke kriminální službě Veřejné bezpečnosti (VB). V polovině padesátých let dostal možnost vrátit se k politické práci v SNB. V listopadu 1963 se stal pracovníkem Studijní a analytické skupiny MV vedené Stanislavem Padrůněkem. Po nástupu Josefa Pavla do funkce ministra vnitra se stal náčelníkem jeho sekretariátu (tajemníkem).

Zdroj: BÁRTA, Milan: Moucha v pavučině. Kariéra Jiřího Hoška v komunistickém ministerstvu vnitra. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, č. 10. ABS, Praha 2012, s. 143–169.

Internace znamenala, že k nim byla přidělena ozbrojená hlídka, střežící je ve dne v noci. V místnostech, kde se zdržovali, neustále svítilo světlo. Měli zákaz přibližovat se blíž než na dva metry k oknu či ke dveřím, telefony i rádia byly vypojené.⁸ Jejich styky byly velmi omezené, pod kontrolou Sovětů.⁹ K Padrůněkovi, kterému nebylo dobře, povolili přístup lékaři.

Sověti se s nimi, především s Padrůněkem, snažili jednat a získat je

pro své plány. Kladli jim nejrůznější otázky a odpovědi ironicky komentovali. Požadovali mj. rušení vysílání čs. rozhlasu, který se stal spojovacím prvkem protisovětského odporu. Neznámý generál KGB měl Padrůněkovi nabízet, že pokud vydá příkaz k zatčení kontrarevolucionářů, bude mu dovoleno dál vykonávat funkci.¹⁰ První náměstek jejich požadavky odmítal a opakovaně žádal lékaře. Podle náčelníka budovy Lubomíra Kroha působili sovětští vojáci i důstojníci,

přes opakování naučených propagandistických frází, nejspíše a nervózně.

V pátek 23. srpna, aniž to Padrůněk s Hoškem věděli, byli do budovy na Letné převezeni další internovaní.

DĚNÍ V SADOVÉ

Zde je na místě přiblížit, co se dělo na Hlavní správě Státní bezpečnosti (HS StB).¹¹ Večer 20. srpna v její centrále v Dejvicích na rohu dnešní Evropské a Thákurovy ulice (nazývané

8 ÚSD AV ČR, Pozůstalost Jiřího Hoška, Dopis Jiřího Hoška adresovaný ministru vnitra Janu Pelnáňovi, 19. 9. 1968.

9 ŽÁČEK, Pavel: *Motázky plukovníka Kroha. Svědectví náčelníka objektu „Letná“ o průběhu okupace*, s. 62–77.

10 Jedním z hlavních odůvodnění invaze bylo tvrzení, že v Československu dochází ke kontrarevoluci, tj. k odklonu od sovětského bloku a ke snaze o návrat k poměrům před únorem 1948 a ke kapitalismu.

11 Toto líčení vychází z dokumentu uloženého v ÚSD AV ČR, sb. Rozhovory Komise vlády ČSFR pro analýzu událostí let 1967–1970, sign. R 189, Svědectví JUDr. Zdeňka Formánka o průběhu událostí ve dnech 20. až 22. srpna 1968 na Hlavní správě Státní bezpečnosti, z prosince 1968, s. 437–453. Viz též KOUDELKA, František – SUK, Jiří (eds.): *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období pražského*

Všemu lidu Československé socialistické republiky

Včera, dne 20. srpna 1968, kolem 23. hod. překročila vojska Sovětského svazu, Polské lidové republiky, Německé demokratické republiky, Maďarské lidové republiky a Bulharské lidové republiky státní hranice Československé socialistické republiky. Stalo se tak bez vědomí prezidenta republiky, předsedy Národního shromáždění, předsedy vlády i prvního tajemníka ÚV KSČ a těchto orgánů.

V těchto hodinách zasedalo předsednictvo ÚV KSČ a zabývalo se přípravou XIV. sjezdu strany. Předsednictvo ÚV KSČ vyzývá všechny občany naší republiky, aby zachovali klid a nekladli postupujícím vojskům odpor. Proto ani naše armáda, Bezpečnost a Lidové milice nedostaly rozkaz k obraně země.

Předsednictvo ÚV KSČ považuje tento akt za odporující nejenom [všem] zásadám vztahů mezi socialistickými státy, ale za popření základních norem mezinárodního práva.

Všichni vedoucí funkcionáři státu, KSČ i Národní fronty zůstávají ve svých funkcích, do nichž byli jako představitelé lidu a členů svých organizací zvoleni podle zákonů a jiných norem platných v Československé socialistické republice. Ústavními činiteli je okamžitě svoláváno zasedání Národního shromáždění, vlády republiky, předsednictvo ústředního výboru KSČ svolává plénum ÚV KSČ k projednání vzniklé situace.

Předsednictvo ÚV KSČ

21. 8. 1968

Známé provolání Všemu lidu Československé socialistické republiky schválilo předsednictvo ÚV KSČ ještě v průběhu noci na 21. srpna

také Sadová podle dřívějšího názvu Thákurovy ulice) zasedala skupina vedoucích funkcionářů HS StB, která připravovala kroky k naplnění plánované reorganizace v rámci reformního programu ministra Pavla. Jednalo se o zástupce náčelníka a náčelníka II. HS StB Zdeňka Formánka, zástupce náčelníka Jaroslava Jankrleho, pracovníka vnitřního odboru Stanislava Prokopa, náčelníka vnitřního odboru Antonína Janovce a náčelníka legislativního oddělení MV Miroslava Vrátného. Večer 20. srpna zaslechli v předpokojí jakýsi šramot a zjistili, že je tam zástupce náčelníka II. správy Josef Ripl. Ten jim sdělil, že do země vstupují vojska, že jsou internováni, načež je zamkl.¹²

Zadržení telefonicky kontaktovali Šalgoviče, který dělal překvapeného, tvrdil, že jde o nedorozumění, a vyslal svého sekretáře, aby jim odemkl. Před půlnocí si zavolal Formánka a Jankrleho a řekl jim, že

ke vstupu vojsk došlo na pozvání nejvyšších činitelů Ústředního výboru KSČ, a prohlásil, že již vše zařídil. Záležitosti spojené se sovětskými vojáky prý má na starosti Ripl a od nich chce jen, aby se drželi stranou a nevzdalovali se z budovy. Ta již v té době byla obklopena sovětskými výsadkáři, přímo na nádvoří stálo několik vozidel s bílými invazními pruhy. Většina osazenstva, alarmovaná Šalgovičovým vyhlášením pohotovosti, byla na místech, všude ale panovala nejistota a zmatek. Formánek vzhledem k předchozímu vývoji předpokládal, že bude internován nebo zatčen, a v tomto duchu telefonoval manželce.¹³

Kolem druhé hodiny ráno zachytili Formánek a Jankrle zprávu rozhlasu po drátě (rozhlasové vysílání se šířilo pomocí kabelu bez použití rádiového přenosu, jeho dosah byl proto omezený), že se jedná o neodůvodněnou invazi.¹⁴ Vydali se proto

ihned za Šalgovičem, u kterého zastihli sovětské poradce. Pokusili se proto spojit s vedením ministerstva vnitra, ale neuspěli. Obrátili se tedy na předsednictvo vlády, kde telefon vzal její místopředseda Lubomír Štrougal, který se ptal, jak a co slyšeli v rozhlase. Žádné pokyny jim ovšem nepředal.

Teprve v ranních hodinách 21. srpna na poradě náčelníků odborů HS StB Šalgovič sdělil Formánkovi a Jankrlemu, že sice nejsou odvoláni z funkcí, ale že je zbavuje odpovědnosti za vše, co souvisí s příchodem vojsk, čímž jim dal jasně najevo nedůvěru. Oba zůstali v budově, mohli sice telefonovat, od rozhodování byli ale odstřiženi. Formánek rezignovaně zůstal v kanceláři, Jankrle se snažil účastnit porad, o kterých se dozvěděl. I informace se k nim dostávaly jen oklikou, především prostřednictvím Hlavního výboru (HV) KSČ na MV, od kterého se dozvě-

jara 1968 (leden–srpen 1968), s. 288–297. K osobě Zdeňka Formánka více viz BÁRTA, Milan a kol.: *Biografický slovník náčelníků operativních správ Státní bezpečnosti v letech 1953–1989*. Academia – ÚSTR, Praha 2017, s. 250–254.

12 Jedním z úkolů, které Šalgovič uložil Riplovi v rámci pomoci okupačním vojskům, bylo nedopustit, aby do řízení StB zasahovali Formánek a Jankrle.

13 ABS, f. Ústřední zpracovatelská komise, sign. 03-3, Dopis Z. Formánka adresovaný ministru vnitra Janu Pelnáfovi, 17. 9. 1968.

14 Vysílání Čs. rozhlasu se promoskevským kolaborantům podařilo vypnout. Rozhlas po drátě tak veřejnost o odmítnutí invaze čelnými komunistickými i státními představiteli informoval jako první a po několik hodin se stal jediným zdrojem informací.

Komplex v Sadové (dnešní Thákurově) ulici byl vybudován v době první republiky jako vysokoškolské koleje. Za druhé světové války zde byly kasárny pro nacistický Wehrmacht, po válce krátce znovu koleje. Na počátku 50. letech objekt obsadila Státní bezpečnost, která zde působila až do roku 1990. (foto: Milan Bárta)

děli mj. o chystaném mimořádném XIV. sjezdu KSČ ve Vysočanech.

Situace se změnila až 22. srpna dopoledne. V době, kdy u Šalgoviče probíhala porada náčelníků správ, na níž se probírala nastalá situace a otázka zatýkání čs. občanů, zaznělo v rozhlasu, že Šalgovič je zrádce. Ten následně poradu ukončil s tím, že odchází na ÚV KSČ. Ve skutečnosti zamířil na sovětské velvyslanectví a do Sadové se již nevrátil. Později se řešila otázka, jak se distancovat od dosavadní Šalgovičovy činnosti. V budově po oznámení rozhlasu a útěku náměstka pro Státní bezpečnost poklesla morálka a nastala panika, byla zrušena stoprocentní pohotovost a ponechána pouze tzv. třetinová. Řada lidí již stejně pod různými záminkami zamířila domů. Formánek s Jankrem poté jednali s Riplem, rozebírali jeho

postoje a doporučili mu přestat podporovat sovětské síly. Jednali také s HV KSČ na MV, po dohodě s ním znovu vyhlásili stoprocentní pohotovost. Útvarové organizace KSČ všeobecně v těchto dnech přebíraly iniciativu a řada náčelníků s nimi konzultovala svůj postup. Vzhledem k tomu, že zůstal nejvyšším funkcionářem v budově, vydal večer Formánek rozkaz, v němž apeloval na příslušníky StB, aby přijímali pouze pokyny legálních orgánů a plnili jen nepolitické úkoly. Rozkaz následně putoval na všechny správy SNB po celé republice. Večer potom probíhaly v budově členské schůze organizací KSČ, z nichž většina okupaci odsoudila a distancovala se od zrádců.

Po skončení schůzí následoval společný aktiv komunistů, jak byla označována pracovní schůzka

svolávaná k důležitým problémům. Před jeho započítím rozmístili Sověti v budově lehké kulometry. Přesto na aktivu, který se protáhl až do půlnoci, zazněla ostrá slova a odsouzení okupace. Formánek s Jankrem a dalšími poté řešili, co se bude dít dál. Shodli se, že se nejpravděpodobněji naplní model z Letné, tj. vyklizení budovy. Někteří Formánkovi radili i přechod do ilegality. Odmítl to a zůstal. V půl čtvrté ráno 23. srpna ho probudili sovětsští důstojníci doprovázení samopalníky a vzali ho „pod dočasnou ochranu sovětské moci“, tj. do internace.¹⁵ Přestože byl ubezpečen, že se v žádném případě nejedná o zatčení, byl prohledán, byly mu odebrány osobní doklady a ozbrojenou stráží byl transportérem převezen do budovy na Letné. Podobně se vedlo Jankremu.

POSLEDNÍ INTERNOVANÝ

Důležitá role v událostech roku 1968 na ministerstvu vnitra připadla stranickým organizacím v čele s HV KSČ. Ty od počátku roku patřily k nejhlasitější volajícím po změnách v resortu, postavily se za nové reformní Dubčekovo vedení, i po invazi vojsk podporovaly legální vedoucí orgány a navíc zprostředkovávaly kontakty s vedením komunistické strany.

Již v ranních hodinách 21. srpna se sešlo předsednictvo Hlavního výboru KSČ na MV, odsoudilo vstup vojsk a postavilo se za legální orgány.¹⁶ Plenární schůze o den později jeho usnesení potvrdila a navíc vyzvala příslušníky SNB, aby neplnili pokyny okupantů ani kolaborantů, přičemž jmenovitě byl uveden Viliam Šalgovič.¹⁷

Mezi členy Hlavního výboru patřil i Vladimír Pešek, jenž byl současně členem celotvarového výboru (CÚV) KSČ (č. 6) na Hlavní správě StB.

¹⁵ ABS, f. Ústřední zpracovatelská komise, sign. 03-3, Dopis Z. Formánka adresovaný ministru vnitra Janu Pelnářovi, 17. 9. 1968.

¹⁶ KOUDELKA, František – SUK, Jiří (eds.): *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období pražského jara 1968 (leden–srpen 1968)*, s. 222.

¹⁷ Tamtéž, s. 223.

Zleva Zdeněk Formánek, Jaroslav Jankrle, Vladimír Pešek (foto: ABS)

Zařazen byl jako náčelník 2. oddělení 4. odboru HS StB (boj proti západoněmecké rozvědce), hlavní aktivitu ovšem v době pražského jara vyvíjel v rámci stranických organizací. Tak jako řada dalších se v nočních hodinách 20. srpna po vyhlášení pohotovosti dostavil na Hlavní správu, kde na pokyn svého nadřízeného celou noc telefonicky svolával příslušníky Státní bezpečnosti k nástupu do služby.

Pešek patřil k hlasitým kritikům invaze a všude otevřeně hlásal, že se jedná o okupaci. Dne 22. srpna aktivně vystupoval na zasedání celoútvarového výboru a snažil se prosadit rezoluci označující vstup vojsk do Československa za okupaci a žádající potrestání kolaborantů a zrádců. Na počátku normalizace mu v souvislosti s tím bylo mj. vyčítáno, že „postupoval značně nedemokraticky, protože odmítal tajné hlasování s odůvodněním, že je třeba, aby bylo známo, jaký je postoj každého jednotlivce“.¹⁸

Jako člen Hlavního výboru KSČ, který měl napojení na stranické vedení, patřil Vladimír Pešek k nejlépe informovaným lidem v budově na Sadové a jako takový na výše zmiňovaném aktivu, kterého se v noci 22. srpna účastnily na tři stovky příslušníků, prohlašoval, že Josef Pavel osobně

¹⁸ ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, Personální spis Vladimír Pešek, ev. č. 4155/30, Posudek, 18. 9. 1969.

Zdeněk Formánek, Jaroslav Jankrle, Vladimír Pešek

Zdeněk Formánek (nar. 1928) se v říjnu 1947 stal členem sociální demokracie, která se po komunistickém převratu sloučila s KSČ. V roce 1951 dokončil Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, v prosinci 1953 nastoupil k ministerstvu vnitra. Působil na IV. správě (ekonomická kontrarozvědka) a na II. správě (kontrarozvědka). V roce 1964 byl propuštěn pro neuposlechnutí rozkazu vyššího náčelníka, zastal se totiž kolegů, kteří museli odejít kvůli kritice prezidenta a prvního tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného. V letech 1964–1968 pracoval pro ministerstvo pro technický a investiční rozvoj. Dne 1. dubna 1968 byl znovu přijat k MV a zařazen na I. správu (rozvědka). V rámci reformního procesu byl 1. srpna 1968 jmenován náčelníkem II. správy HS StB a současně zástupcem náčelníka HS StB. Dvacátého srpna téhož roku, den před okupací, byl povýšen na podplukovníka.

Zdroj: BÁRTA, Milan a kol.: *Biografický slovník náčelníků operativních správ Státní bezpečnosti v letech 1953–1989*. Academia – ÚSTR, Praha 2017, s. 250–254.

Jaroslav Jankrle (nar. 1933) absolvoval v roce 1956 Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, následně nastoupil k ministerstvu vnitra. Členem KSČ se stal již v roce 1953 během studií. Sloužil u IV. správy (ekonomická kontrarozvědka), v roce 1958 přešel k Vnitřní správě, v roce 1966 nastoupil na legislativní oddělení ministerstva. Zapojil se mj. do činnosti komise prošetřující útěk „semínkového“ generála Jana Šejny na počátku roku 1968. Dne 15. července 1968 byl povýšen do funkce zástupce náčelníka HS StB.

Zdroj: ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, Personální spis Jaroslav Jankrle, ev. č. 1994/33.

Vladimír Pešek (nar. 1930) se vyučil automechanikem, pracoval ve Škodových závodech v Plzni. Absolvoval elektrotechnickou průmyslovku a v roce 1955 ukončil studium Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Následně se stal členem KSČ a nastoupil k ministerstvu vnitra. Působil na II. správě (kontrarozvědka), od roku 1962 na postu náčelníka různých oddělení zaměřených na boj proti západoněmecké a francouzské rozvědce.

Zdroj: ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, Personální spis Vladimír Pešek, ev. č. 4155/30.

převzal řízení Státní bezpečnosti¹⁹ a že je třeba se řídit pokyny legální vlády a otevřeně mluvil o okupaci. Atmosféra na aktivu byla doslova bouřlivá, drtivá většina přítomných se distancovala od vstupu vojsk a spolupráce s nimi. Část z nich veřejně přiznala, že se podílela na přípravách vstupu, ovšem byla oklamána Šalgovičem a litovala toho. Opakovaně také zaznívaly výzvy ke klidu ve snaze zabránit konfliktu s okupanty. V průběhu aktivu totiž docházely informace, že do okolí budovy dorazily další obrněné transportéry a sovětsí vojáci začali postupovat ze severního křídla, které obsadili, směrem k hale, v níž jednání probíhalo. Na konci aktivu již byla místnost obklíčena a všechny východy obsazené.²⁰

Vladimír Pešek byl po skončení aktivu internován ve své kanceláři, zhruba ve stejné době jako Formánek s Jankrlem. Ani jemu nebyl sdělen důvod zadržení. Po osobní prohlídce musel odevzdat osobní doklady a služební zbraně a byl s Formánkem a Jankrlem převezen na Letnou.

V NĚMECKÉ DEMOKRATICKÉ REPUBLICĚ

Navečer 25. srpna Sověti zmírnili režim, dovolili zadrženým zavolat domů, aby oznámili, že jsou v pořádku a zůstávají na pracovišti. Po půlnoci 26. srpna ovšem probudili funkcionáře internované na Letné s tím, že budou převezeni na bezpečnější místo. Všech pět mužů se tak poprvé setkalo v mezipatře budovy, měli ovšem přísný zákaz spolu jakkoliv komunikovat. Poté byli dvěma obrněnými transportéry dopraveni na letiště. Zde na ně čekal sovětský dopravní letoun Antonov An-24, který je přepravil na vojenské letiště v Chotěbuzi (Cottbus) v NDR. Odtud odjeli autobusem do Drážďan. Vše se

přirozeně uskutečnilo pod dohledem ozbrojených strážných.

V Drážďanech je opět rozdělili, každý byl držen zvlášť a střežen vojáky, nyní již ovšem beze zbraně. Ostraha se střídala po dvou hodinách a měnila se každý den tak, aby se vojáci u vězňů neopakovali. I zde se po celou noc svítilo. Stravu dostávali pravidelně třikrát denně. Vše měli pod kontrolou důstojníci KGB, kteří dávali svolení i k cestám na toaletu (tak aby se zadržení nepotkali). Po několika dnech jim byla povolena zhruba půlhodinová vycházka na dvoře. Během internace se v celách neuklízelo, muži se nemohli převléknout ani nedostali hygienické potřeby jako kartáčky na zuby.

Informace z domova se k uneseným dostávaly zprostředkovaně přes sovětské vězňatele. Nesměli číst noviny ani poslouchat rádio. Netušili, co se děje v republice, na základě vlastního osudu se obávali, že začaly politické procesy v sovětské režii. Po příjezdu do Drážďan sice směli napsat krátký dopis rodině, psaní byla ovšem předána až v den, kdy se sami vrátili domů. Na protesty proti internaci a žádosti o umožnění styku s čs. úřady dostávali pouze ironické odpovědi.²¹

Všechny je vyslyšeli plukovníci KGB, intenzita výslechů byla ovšem různá, trvaly zhruba od tří do deseti hodin denně. Nejvíce se Sověti i nadále zajímali o Padrůňka. Ten byl po celou dobu internace nemocný, měl vyrážku, silné průjemy a bolesti u srdce, většinu času ležel. Přivolaný lékař mu ovšem nepředepsal žádné léky.

Na počátku pobytu v NDR dostali zadržení pokyn sepsat podrobný životopis. Nejprve se vyslyšající ptali na podrobnosti k jejich životu, na příbuzné, na cesty do zahraničí apod. Později přešli na obecnější témata, stále dokola opakovali, že se musí vysvětlit otázky kontrarevoluce

v Československu i na ministerstvu vnitra. Kladli otázky, proč vnitro kontrarevoluci nečelilo, co sledovalo Pavlovo vedení, chtěli znát složení kolegia ministra a vystupování jeho členů, kdo je navrhl do funkcí, zajímali se o akční plán MV, o jeho obsah a cíle, o novou orientaci práce Státní bezpečnosti, o bezpečnostní situaci před vstupem vojsk, řešili důvod odvolání některých funkcionářů StB ministrem Pavlem. Z. Formánek získal dojem, že jsou Sověti přesvědčeni, že kontrarevoluce se rodila na ministerstvu vnitra.²² O osobu ministra projevovali vůbec velký zájem už v Praze a nyní ještě intenzivnější, zajímala je jeho činnost před nástupem do funkce, politické a odborné předpoklady pro vedení ministerstva, vazby na novináře a pracovníky kultury, jeho plány, jak a proč chtěl zlikvidovat StB,²³ kdo a kdy ho navštěvoval, ptali se na jeho kádrovou politiku, styky s konkrétními lidmi, například se spisovatelem Eduardem Goldstückerem, historikem Karlem Kaplanem, předsedou Národního shromáždění Josefem Smrkovským, předsedou Ústředního výboru Národní fronty (ÚV NF) Čechů a Slováků Františkem Krieglem či jugoslávským náměstkem ministra vnitra Dragovičem, na to, jak se stavěl ke snaze příslušníků ministerstva vnitra propuštěných na počátku 50. let o návrat nebo proč se stal čestným členem klubu K 231 sdružujícího politické vězně atd. Otázky, často v mírně obměněné podobě, kladli pořád dokola. Z jejich slov bylo jasné, že jsou o dění v Československu i na ministerstvu dobře informováni, snaží se získat další podklady pro obhájení invaze a vmanipulovat vyslyšchané, kam potřebovali. Znali funkce, které internováni v rámci resortu zastávali, a řadu otázek pokládali cíleně. Zkoušeli i psychický nátlak,

¹⁹ K tomu ovšem oficiálně došlo až 24. srpna.

²⁰ ÚSD AV ČR, sb. Rozhovory Komise vlády ČSR pro analýzu událostí let 1967–1970, s. 451–452.

²¹ ABS, f. Ústřední zpracovatelská komise, sign. 03-3, Dopis J. Jankrleho adresovaný ministru vnitra Janu Pelnářovi, 20. 9. 1968.

²² Tamtéž, Dopis Z. Formánka adresovaný ministru vnitra Janu Pelnářovi, 17. 9. 1968.

²³ Viz box týkající se reformy ministra vnitra Josefa Pavla.

neuspokojivé odpovědi považovali za neochotu, naznačovali, že není taktické neodpovídat, jak požadovali, nábádali internované, aby řekli alespoň jednu věc, a uvidí, že nebudou litovat. Zdůrazňovali, že jen na nich záleží, jestli a v jakém postavení se případně vrátí. O přestávkách se důstojníci KGB mezi sebou bavili o tom, že někteří z vyslýchaných mluví a s těmi že se setkají v odpovědných funkcích... Jednalo se vlastně o klasické výslechové metody. Důstojníci KGB však tvrdili, že nejde o výslechy, ale o „soudružské pohovory“.²⁴

Čs. funkcionáři se snažili vysvětlit, že v Československu žádná kontrarevoluce není a komunistická strana má vše pevně pod kontrolou, a podívovali se, že v době politických procesů (dobově „deformací“) Sověti nezasahovali a nyní, když se českoslovenští komunisté snaží o nápravu, zakročili vojensky. Názory zadržovaných označili důstojníci KGB za liberalismus,²⁵ Padrůňkovi přímo vyčítali osobní odpovědnost za kontrarevoluční dění, tvrdili, že vojáci v Československu našli skladiště zbraní i ilegální vysílačky, a poukazovali na údajné ztráty na životech intervenčních armád. V podstatě opakovali oficiální propagandistická tvrzení, především sovětského oficiálního deníku *Pravda*.

Po několika dnech měl před budovu, v níž byli muži drženi, začít dojíždět černý mercedes s berlínskou poznávací značkou a jeho pasažéři měli jednat s vyšetřovateli.²⁶ Ti od té doby začali využívat poznámkové sešity s předem formulovanými dotazy. V té době také internovaným nadiktovali otázky, na něž měli písemně odpovědět – jak byl

Plánovaná proměna MV

Podle plánu Josefa Pavla, který se stal ministrem vnitra v dubnu 1968, se mělo ministerstvo proměnit v ústřední orgán státní vnitřní správy, kontrolovaný vládou a Národním shromážděním, nejen komunistickým vedením. Stěžejním dokumentem se měl stát akční plán ministerstva vnitra. To se mělo zabývat koncepčními otázkami práce jednotlivých úseků, normotvornou činností a kontrolou práce. Výkonnou činnost mělo přenechat aparátu SNB, přičemž rozvědka byla definována jako samostatný orgán a doporučovalo se podřídit ji přímo vládě, kontrarozvědka se měla zaměřit na obranu před cizími tajnými službami a tak výrazně zredukovat své pravomoci a činnost. Veřejná bezpečnost by se soustředila na boj proti trestné činnosti a na ochranu veřejného pořádku, přičemž by úzce spolupracovala s národními výbory. Mělo také dojít k vytvoření vysoce kvalifikované a technicky patřičně vybavené kriminální služby. Z pravomoci ministerstva bylo navrženo vydělit část bezpečnostní problematiky – vyšetřování, sbor nápravné výchovy, kontrolu tisku nebo archivní činnost. Tyto plány, ač spojené se jménem Josefa Pavla, vznikaly v 60. letech ve Studijní a analytické skupině MV vedené Stanislavem Padrůňkem. Narazily však na odpor části vedení StB i vrcholných politiků. Předseda vlády Oldřich Černík proto vystoupil s návrhem na vytvoření Ústřední správy zpravodajské služby, která by vydělovala Státní bezpečnost z pravomoci ministra vnitra.

Zdroj: BÁRTA, Milan: *Josef Pavel. Život a doba. ÚSTR – Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Praha 2021, s. 260–300.*

na ministerstvu přijat polednový vývoj, jak Státní bezpečnost čelila snahám o kontrarevoluci, jaký je jejich osobní názor na vstup vojsk.

Někdy jim také Sověti podali nějaké informace o vývoji v Československu, vždy s náležitým komentářem. Obširněji se zmiňovali především o moskevském protokolu – o tom zadrženi slyšeli poprvé – a o jeho následcích. „Vítězoslavně oznamovali“ odchod Františka Kriegla a Čestmíra Císaře z ÚV KSČ,²⁷ demisi ministra vnitra Josefa Pavla a místopředsedy vlády Oto Šika, tvrdili, že ministr zahraniční Jiří Hájek (z funkce byl odvolán 19. září 1968, protože v OSN

protestoval proti okupaci) byl za války agentem Gestapa a jeho pravé jméno znělo Karpeles, čímž zdůrazňovali sionistickou stopu pražského jara.²⁸ Neochvějně také trvali na tom, že mimořádný XIV. sjezd KSČ je neplatný stejně jako na něm zvolené vedení komunistické strany.

V Československu zpočátku nikdo netušil, kam byli internovaní funkcionáři odvezeni. V první chvíli se předpokládalo, že minimálně Padrůňka převezli do Sanopzu (sanatorium určené pro nomenklaturní kádry a jejich rodinné příslušníky).²⁹ Tento omyl se rychle vysvětlil, zjistilo se, že je odvezeni sovětský vojáci, nikdo ale

24 Všichni zadrženi přirozeně chtěli znát svůj právní status, na což nedostali nikdy uspokojivou odpověď. Z. Formánek v této souvislosti vzpomínal, že je Sověti po celou dobu oslovovali „soudruzi“, nikoliv „občané“ nebo „pánové“, jak v té době znělo oslovení zatčených. *ABS, f. Ústřední zpracovatelská komise, sign. 03-3, Dopis Z. Formánka adresovaný ministru vnitra Janu Pelnáňovi, 17. 9. 1968.*

25 Dobově tento pojem měl až hanlivý význam, spojován byl s kapitalistickým Západem a jeho politickými teoriemi.

26 *ÚSD AV ČR, Pozůstalost Jiřího Hoška, Fakta o událostech a vývoji v ministerstvu vnitra v roce 1968, 28. 12. 1968, s. 44.*

27 F. Kriegel v té době opravdu nebyl zvolen do předsednictva ÚV KSČ, Č. Císař byl ze sekretariátu uvolněn až 9. 9. 1968. Zde buď Sověti předběhli vývoj událostí, nebo si internovaní spletli některá jména či funkce.

28 V tom se mýlili, Bedřich (Fritz) Karpeles bylo pravé jméno jiného komunistického funkcionáře, a to Bedřicha Hájka (1905–1979).

29 *KOUDELKA, František – SUK, Jiří (eds.): Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období pražského jara 1968 (leden–srpen 1968), s. 235–236.*

netušil kam. Nešlo o ojedinělý incident. Kromě nejvyššího stranického vedení v čele s Alexandrem Dubčekem, pro které prezident Ludvík Svoboda vyrazil do Moskvy, kde posléze došlo k podpisu moskevského protokolu, byly – alespoň na krátkou dobu – izolovány či zadrženy další osoby. Podle informací, které byly tehdy k dispozici, bylo během dvou týdnů, které uplynuly od počátku okupace, odvečeno za hranice více než šedesát lidí, většina z nich ovšem byla rychle propuštěna. K 6. září byli na území NDR kromě pěti funkcionářů MV zadržováni ještě další čtyři čs. občané (Josef Fanta, Jiří Bár, Petr Farek, František Pancer).³⁰

Čs. strana si internaci pěti funkcionářů vysvětlovala tak, že „cílem sovětských orgánů je patrně vytvořit psychologický tlak na bezpečnostní složky ČSSR“.³¹ Na opakované dotazy po jejich osudu dostávala pouze vyhýbavé odpovědi, tak např. 27. srpna sovětský poradce Běloturkin³² sdělil, že jeho nadřízený Nazarov odjel speciálně tuto otázku řešit (nevedl ale kam), že internovaní jsou v pořádku a není třeba mít o ně obavy.³³

Teprve 6. září se jich znovu setkali všech pět. Odvezli je na Sověty využívané letiště Grossenhain asi třicet kilometrů od Drážďan, kde byli opět naloženi do letadla. I tentokrát cestovali se sovětskými důstojníky, nikdo jim však již nebránil, když si mezi sebou povídali. Večer přistáli v Praze a byli propuštěni – v případě Formánka, Jankrleho a Peška po

čtrnácti dnech, Padrůněk a Hošek byli internováni dokonce šestnáct dní.

EPILOG

V Československu ovšem již panovala zcela jiná politická situace. Novým ministrem vnitra se mezitím stal Jan Pelnář, roli prvního náměstka neoficiálně převzal Ján Majer.³⁴ Pelnář 9. září přijal Padrůňka a Hoška. Ve společnosti náměstků Jána Majera a Jaroslava Rybaře, náčelníka Hlavní správy StB Josefa Hrubého a vedoucího tajemníka Hlavního výboru KSČ na MV Miroslava Homoláče je ujistil o své podpoře a sympatiích a prohlásil, že učiní vše, co bude v jeho silách, aby jim vynahradil zažitou útrapy. Později téhož dne, již pouze za Majerovy přítomnosti, jim doporučil, aby písemně rezignovali na své funkce. Padrůňkovi nabídl místo zástupce náčelníka Kriminálního ústavu VB a Hoškovi post náčelníka stížnostního oddělení na Inspekci ministra vnitra. Padrůněk odložil rozhodnutí s tím, že se musí nejprve dát zdravotně do pořádku, a požádal o oficiální zhodnocení své práce jako náměstka, Hošek na místě odmítl. Oba druhý den přesto rezignaci podali s dovětkem, že tak činí na přání ministra. Stali se však již příliš nepohodlnými. Hošek nakonec našel útočiště jako referent v Kriminálním ústavu, Padrůněk, jehož zdraví podlomilo sovětské věznění, nastoupil léčení v Ústřední vojenské nemocnici; místa náčelníka

Kriminálního ústavu se nakrátko ujal až v prosinci.³⁵

Činnost obou mužů v době pražského jara přešetřovala Inspekce ministra vnitra a komise pro objasnění událostí let 1968–1969 na ministerstvu. Výsledkem byl návrh na trestní stíhání, ke kterému ovšem nakonec nedošlo.³⁶ Jiří Hošek byl v září 1969 zproštěn výkonu služby a k 31. prosinci 1970 propuštěn. Poté pracoval v dělnických profesích. Stanislav Padrůněk byl postaven mimo službu na podzim 1969, formálně byl ale ze služeb MV propuštěn až v červnu 1970. Oba zůstali až do listopadu 1989 pod kontrolou Státní bezpečnosti.

Zdeněk Formánek byl z vedení II. správy odvolán již 6. září 1968, v listopadu téhož roku se vrátil na rozvědku, propuštěn byl 31. března 1970. I na něj se v období normalizace zaměřila Státní bezpečnost. Jaroslav Jankrle po internaci nastoupil na dovolenou, pak se v rámci sekretariátu ministra podílel na zpracování koncepce federalizace na úseku ministerstva vnitra, poté byl jmenován náčelníkem právního odboru MV, v roce 1970 mu bylo zrušeno členství v KSČ a 31. října 1970 byl propuštěn (oficiálně z osobních důvodů). Také Vladimír Pešek si vzal po návratu z NDR dvoutýdenní dovolenou. V polovině listopadu 1968 se stal zástupcem náčelníka rehabilitační komise ministerstva vnitra. V dubnu 1970 byl vyloučen z KSČ, a přestože měl dobré pracovní hodnocení, musel k 31. červenci 1970 ze služeb

30 František Pancer v opilosti omylem přešel 21. 8. hranice a východoněmecká bezpečnost ho odmítala vrátit. Petr Farek byl 24. 8. unesen v obrněném transportéru do NDR, když rozdával protiokupační letáky. O den později posádka blíže neurčeného obrněného transportéru zjišťovala bydliště Farekovy rodiny a při té příležitosti odvezla Jiřího Báru. Josef Fanta byl podle hlášení východoněmeckých orgánů nalezen 25. 8. v bezvědomí na státní hranici a převezen do nemocnice v Annabergu. Později se zjistilo, že se pokusil o sebevraždu skokem z okna. Druhý, tentokrát úspěšný, pokus o sebevraždu podnikl na konci listopadu téhož roku.

31 ABS, f. Ústřední zpracovatelská komise, sign. 01-1-18, Zápis z meziresortní porady o údajném zadržování čs. občanů cizími orgány, konané na MZV dne 6. 9. 1968.

32 Běloturkin (jeho křestní jméno není známo), sovětský poradce na II. správě, přítom o izolaci věděl, Z. Formánek vzpomínal, že to byl právě on, kdo zavedl vojáky do jeho kanceláře.

33 ABS, f. Ústřední zpracovatelská komise, sign. 03-1, Svodná informace analytického odboru II. správy HS StB o situaci v republice a na II. správě, 27. 8. 1968. Jevgenij Grigorjevič Nazarov byl vedoucím poradců na Hlavní správě StB.

34 S. Padrůněk fakticky funkci nevykonával již od počátku svého zajetí, oficiálně byl ovšem odvolán usnesením vlády až 15. 12. 1968. J. Majer byl přesto 10. 9. 1968 jmenován prvním náměstkem.

35 ÚSD AV ČR, Pozůstalost Jiřího Hoška, Fakta o událostech a o vývoji v ministerstvu vnitra v roce 1968, 28. 12. 1968, s. 47–48.

36 BARTA, Milan (ed.): *Inspekce ministra vnitra v letech 1953–1989. Výběr dokumentů*. ÚSTR, Praha 2009, s. 248–257.

Josef Pavel (1908–1973), španělský interbrigadista, v únoru 1948 velitel Lidových milicí, pak náměstek ministra vnitra. V únoru 1951 zatčen a odsouzen k 25 letům vězení. Propuštěn v roce 1955, pak pracoval v mezinárodním oddělení Čs. svazu tělesné výchovy a v roce 1964 odešel do důchodu. Během pražského jara byl jmenován do funkce ministra vnitra, plánoval rozsáhlé změny, především v StB. Na konci srpna 1968 odešel z funkce, až do smrti byl pod kontrolou StB. (foto: archiv autora)

ministerstva odejít. Všech pět interviewovaných sepsalo své poznatky ze srpnových dní a internace. Padrůněk a Hošek je koncem roku 1968 vtělili do rozsáhlé zprávy nazvané *Fakta o událostech a o vývoji v ministerstvu vnitra v roce 1968*, kterou následně předali historikům, zbylí tři své zkušenosti sepsali na podnět ministra Pelnáře.

Padrůněk, Hošek a Formánek se na počátku roku 1990 vrátili na ministerstvo vnitra, jejich názory a zkušenosti se však s novým vedením rozcházely natolik, že do konce roku všichni rezignovali.

Na místě je otázka, proč vůbec došlo k internaci a zejména k únosu do NDR a proč právě těchto funkcionářů? Odpověď není vůbec snadná. U Hoška s Padrůňkem nepochybně stála za internací i únosem jejich dlouholetá známost a blízký vztah s Josefem Pavlem, který byl Sovětům doslova trnem v oku (můžeme se pouze domnívat, co by se s ním stalo, pokud by se ministra vnitra sovětským vojákům podařilo zadržet;

nejspíše by internace neminula ani jeho), stejně jako jejich zapojení do reformy bezpečnostního aparátu. Zejména Padrůňka Sověti zpočátku nepochybně toužili dostat na svou stranu, později se od něj a Hoška snažili získat kompromitující informace na Josefa Pavla a jeho aktivity, spojené zejména s reorganizací Státní bezpečnosti. Podobné důvody, a možná i snaha o to, aby nebránili ovládnutí Státní bezpečnosti, zřejmě stály za internací Jankrleho a Formánka. Zůstává ale otázka, z jakého důvodu k nim byl přidán Pešek? Nejspíše šlo o jeho aktivní vystupování ve dnech 21. a 22. srpna. Jestli byl do únosu pětice funkcionářů ministerstva zapojen někdo z čs. strany, nelze s jistotou říci. Spíše ne, unesení totiž výslovně uváděli, že se setkali jen se Sověty. Do celé věci ovšem nepochybně byli zasvěceni sovětské poradci při čs. ministerstvu vnitra. Zdá se však pravděpodobné, že sovětská strana vycházela z doporučení čs. spolupracovníků z řad Státní bezpečnosti, nejspíše z okolí Viliama Šalgoviče.

Ani tuto domněnku ovšem nelze prameny potvrdit. Zarážet může i délka internace. Z hlediska vlivu na vývoj na ministerstvu vnitra se jeví jako nesmyslně dlouhá, zvláště po rezignaci Josefa Pavla, k níž došlo 30. srpna. Nejspíše se Sověti již snažili připravit na ideologické zdůvodnění zásahu v Československu a prezentovat selhání domácích bezpečnostních složek, které nebyly schopné čelit nastupující kontrarevoluci. K podobnému závěru došel již v září 1968 Zdeněk Formánek.³⁷ Odpověď na klíčovou otázku, proč k únosům vlastně došlo a co si od toho Sověti slibovali, každopádně není možné dát v tuto chvíli s definitivní jistotou. Ty nejdůležitější prameny se totiž nacházejí v dlouhodobě nedostupných sovětských archivech.

MILAN BÁRTA (1976) studoval na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Od roku 2008 působí jako historik v Ústavu pro studium totalitních režimů.

Specializuje se na problematiku dějin státobezpečnostních složek, pražského jara a událostí let 1968 a 1969. Je autorem řady studií, nejnověji vydal knihu *Josef Pavel. Život a doba* (ÚSTR – FF UJEP, Praha – Ústí nad Labem 2021).

37 ABS, f. Ústřední zpracovatelská komise, sign. 03-3, Dopis Z. Formánka adresovaný ministru vnitra Janu Pelnářovi, 17. 9. 1968.